

INTERVIU CU scriitoarea ANGELA MARINESCU

Orice dialog cu Angela Marinescu este o călătorie bogată și vârtoasă, iute și cuceritoare, savuroasă și imprezvizibilă. Pornești cu aruncarea unei întrebări-nadă, însă nu știi niciodată în ce ape, limpezi și reci ca gheața sau, dimpotrivă, învârtejite și adânci, te vei scufunda. Discursul Angelei Marinescu despre sine și despre propria viață și scris nu este foarte diferit de poezia ei, așa cum nici poezia nu e cu totul deosebită de proza ei; toate păstrează aceeași directețe de săgeată ascuțită, aceeași sinceritate dezarmantă și suprapunere a vieții și a scrisului, a existenței și a artei, până la dureroasa alipire. Oricât de mult ai încerca să te detașezi, rămâi profund marcat, cel puțin un timp, de impetuoșitatea și vitalitatea care infuzează replicile poetei. Pentru că da, Angela Marinescu este poetă, iar asta spune aproape totul. Este și extrem de onestă, condusă, într-un fel, de valori personale pline de forță și de sens, precum și de o frumoasă nebunie, dincolo – sau, mai bine zis dincoace – de care pulsează inșaiabilă dragostea de viață, chiar și la vârsta pe care a împlinit-o, apropiindu-se de pragul octogenar, la care, spune poeta, nu mai așteaptă nimic. Deși i-ar plăcea să vadă, mărturisește, ce se va întâmpla cu poezia ei după.

Sînziana-Maria Stoie: *În Jurnal scris în a treia parte a zilei colecționați amintiri cu familia dumneavoastră, unele traumatice, altele tămăduitoare, din copilărie și adolescență. Vorbiți mult despre boală, nevroză, moarte, dar și despre forța vitală a conștiinței bolii. Vorbiți și despre jocul cu sine. Este poezia un joc?*

Angela Marinescu: Da și nu. Poezia sau arta este și joc, adică nu o faci lipit de materialul cu care lucrezi, de cuvânt, în cazul nostru, al celor care scriu. În același timp, cum scriam și în *Jurnal*, acesta este un joc pe foc.

S.-M.S: *Un joc cu focul, într-adevăr.*

A.M.: Un joc cu focul, da. Îți pui la bătaie viața, pur și simplu. Așa iese, nu vrei să iasă așa. Niciodată cei care au ajuns aproape de limita aceea de care vorbea Liiceanu nu au conștientizat faptul, și nici nu pot conștientiza, că o faci

cu riscul vieții. O faci pentru un spirit al perfecțiunii, al dreptății, al unei nobleți, al onoarei. O faci din foarte multe motive. Însă niciodată nu poți conștientiza că vei muri sau îți vei săpa sănătatea. Dar asta se întâmplă, sistematic, de-a lungul istoriei. Sunt și cazuri fericite în care, deși limitele au fost atinse, nu s-a ajuns la săparea vieții.

S.-M.S: *Credeți că v-ați „săpat” viața?*

A.M.: Și aici pot să răspund nu și da. Da, pentru că odată intrată în joc, nu am mai putut să dau înapoi, și jocul presupunea nebunie. Pentru mine, scrisul, poezia nu sunt discursive. Pe de altă parte, așa s-a întâmplat. Eu întotdeauna pun creierul înaintea tuturor obstacolelor care intervin în drumul meu. Creierul, probabil, este făcut în așa fel încât el însuși își creează obstacole. Fără să îți dai seama, ești pus în fața lor ca și când ele ar fi venit spre tine. Nu, creierul le-a creat și nu ai încotro. Trebuie să le rezolvi cumva. Cum poți.

S.-M.S: *Poți fi rezonabil în poezie?*

A.M.: Nu, categoric nu. Nu pot să concep rezonabilitatea în artă. De aceea, pe foarte mulți poeți mari, hai să zicem de la noi, eu nu îi pot vedea ca fiind așa. Pentru că au fost rezonabili. Așa cum, în timp – îmi aduc aminte că am dat un interviu demult, pe când era Băsescu președinte... mă rog, nu vreau să îl aduc pe Băsescu în discuție, deși eu cu el am ținut și voi ține în continuare, mi se pare singurul om politic din țară autentic. Iliescu tot timpul invoca pacea, îl acuza pe Băsescu că dezbină poporul, Antonescu la fel, nu mai spun de ceilalți, de Constantinescu, de Johannis nici atât, nu știu ce are în cap, dar... nu se poate pace. Pe pământ nu poate să fie pace niciodată. Am observat că atâtea lucruri se întâmplă, inimaginabile, de necrezut, groaznice, înfricoșătoare. De ce? Pentru că fiecare are un sistem de gândire unic, fiindcă foarte puțini cedează, foarte puțini au rațiune... Dar rațiunea presupune nebunie. Pentru că numai prin rațiune ajungi la ideea răului. Pacea obscurizează și bagă sub preș răul.

S.-M.S: *Pentru că ați pomenit lucrurile cumplite, îngrozitoare care se întâmplă în societate, în lume, cum ați traversat perioada recentă?*

A.M.: Oricum eu eram o izolată. Am o boală imunologică, nu știu să o denumesc, nici doctorii nu găsesc un diagnostic. Mă rog, știu cam de unde se trage. Pun două chestiuni pe tapet: că ar fi genetică sau ar fi din cauza tuberculozei. Îmi este afectată măduva osoasă, care fabrică cele trei linii hematopoietice, hematitele, leucocitele și trombocitele. Ei, la leucocite s-a întâmplat ceva. Ori din cauza tratamentului cu tuberculostatice, care a durat foarte mult, paisprezece ani, ori m-am născut cu chestia asta, din cauză că în familia tatălui meu au fost probleme de felul acesta. Eu îmi pun mereu întrebarea ce poate fi, și mi-o pun și pentru că am făcut aproape cinci ani de medicină, după care m-am transferat la psihologie... nu eu, ci mama m-a transferat, fără să îmi spună un cuvânt. Știu că mă întâlnisem cu ea în fața parcului Cișmigiu, pe când ieșeam de la Polizu. Începusem stagiul la Obstetrică-Ginecologie și hop, mama. „Ce cauți aici?!” Venea din Târgu Mureș sau din Oradea, nu mai știu pe vremea aceea unde locuiam, „Am venit și te-am transferat, de mâine te duci în anul III la Psihologie.” În anul III, mă gândeam, aoleu, ce o să fie pe capul meu! Ca să ajungi în anul III la Psihologie trebuie să parcurgi o serie de materii, logică aristotelică, logică formală, filosofie... Anatomie și fiziologie făcusem în anul I la Medicină. Două examene mi-au fost echivalente, restul nu. Șaptesprezece examene de diferență am dat. Și am terminat anul III, anul IV și anul V. A fost ultima serie în care se făceau cinci ani la Psihologie, după care, din anul următor, dura patru ani, apoi s-a ajuns treptat la formula de trei ani, cu masterat, ca peste tot.

S.-M.S: *V-a plăcut psihologia?*

A.M.: Deloc, absolut deloc. Mi s-a părut inutilă, iar Tudor Țopa spunea că psihologia nu are obiect. Singura materie care mi-a plăcut a fost psihologia clinică, pe care o știu foarte bine și azi. Cursurile de psihologie clinică au ținut doi ani, am făcut în fiecare zi stagiul la Spitalul Central, Spitalul Marinescu, și făceam cursuri dimineața, seminarii după-amiaza, între timp mâncam și noi ceva... A fost foarte frumos, foarte greu, foarte complicat și complex... Păcat că ni s-au prezentat mereu cazuri clasate, adică pacientul acesta are schizofrenie, celălalt are TBP, acesta are nevroză... Sunt trei mari categorii de boli psihice, nevroze, psihopatii și psihoze. Cel mai mult mă interesa schizofrenia, nu pentru că m-aș fi considerat schizofrenică, deși am avut onestitatea să mă duc la medic, la medicul care ne-a predat psihologia clinică, Gheorghe Ionescu, lucra la Pavilionul 2, în spital, și l-am întrebat dacă am schizofrenie. „N-ai fost atentă la curs”, mi-a spus. „Am început cursul cu afirmația că cei care au schizofrenie nu își pun această problemă”. Dar eu am făcut-o special, pentru că mă interesa și știam că e așa cum ziceam eu, că nu am, dar voiam să îmi confirme doctorul.

De ce? Toată lumea spunea că am schizofrenie. Și acum destul de multă lume consideră că am schizofrenie.

S.-M.S: *Din ce cauză?*

A.M.: Din cauză că am avut o viață psihică foarte ciudată. N-aș spune chiar bizară, pentru că atunci aș intra în domeniul psihozei, mai degrabă ciudată. O viață care a dus tot timpul mai departe decât am crezut că se poate merge. Mai departe și în sens bun, și rău. M-am dus mai departe și m-am prăbușit, m-am dus mai departe și am câștigat ceva și așa mai departe, tot timpul. M-am urcat pe o spirală, jos-sus, sus-jos. Și m-am lovit de tot felul de întâmplări, groaznice, grave pentru familia mea, foarte grave, chiar și pentru Alexandru, bănuiesc, pe care l-am născut destul de târziu, la 33 de ani și jumătate, însă el nu a făcut medicină, el a făcut Filologie, a făcut și ceva filosofie între timp... nu i-a plăcut, însă citește destule cărți de filosofie și de eseistică și acum... Nu prea știa el cum să mă încadreze. Plus boala asta imunologică, care nu are diagnostic. Tatăl meu a avut tuberculoză, un unchi, fratele tatălui a avut TBC galopant, mama tatălui a avut TBC galopant... Însă niciun doctor nu și-a dat seama, deși se fac studii de genetică foarte performante la ora aceasta, nu s-a ajuns însă la această boală care nu mă lasă nici să mor, dar nici să trăiesc normal. Mă chinui. Sunt tot timpul pe cortizon, apoi fac pauze, apoi iar cortizon...

S.-M.S: *Dezvoltă bolnavii de tuberculoză un complex al devitalizării? Sau dimpotrivă? Dezvăluți într-un interviu că ați fost complexată, și fizic, și psihic, din cauza bolii. Cum definiți aceste complexe? Cum le percepeți acum?*

A.M.: Nu, nu consider boala devitalizantă. Tuberculoza nu e devitalizantă. Dimpotrivă, e generatoare de vitalitate. Pentru că un pacient bolnav, cu diagnosticul acesta, face boala mai ales atunci când e tânăr, când hormonii încep să colcăie în el. De obicei. Fac și maturii, și bătrânii, mai cu seamă cei cu diabet sau alcoolicii, însă mai puțin. Corpul cedează bolii, dar creierul nu. În creier se bat toate substanțele chimice care te duc cine știe unde, e foarte greu de explicat. În creier se adună toate substanțele pe care trupul le dă creierului, pe care creierul le procesează și le transformă în criterii autentice, de diagnostic, de boală, de viață, de moarte, de boală mai puțin gravă, mai gravă... În creier se dă lupta cea mare și nu se poate face abstracție de asta, iar atunci când ești tânăr nu îți dai seama, ci mai târziu. Tuberculoza este o boală care te vitalizează la modul total, tocmai pentru că știi că ești epuizat fizic. Intri într-o melancolie teribilă, din cauza izolării. Stai cu anii în spitale, cum am stat eu. Când m-am întors la școală eram complet tabula rasa, nu mai știam nimic din ce învățasem. Știu că m-am întors în clasa a IX-a, am revenit după doi ani, prima dată. Am fost de mai multe ori internată. Și au fost mai multe etape ale bolii. Dar niciodată nu am părăsit

ideea că viața este cel mai important lucru din lumea asta, tocmai pentru că eram bolnavă. Boala face parte din viață. De aceea, un medic autentic știe că, de la schizofrenie la apendicită, boala există, trebuie înțeleasă, tratată și, dacă se poate, să îl ajuți și pe pacientul care o conține. Eram foarte vitală și foarte nestăpănită. De aceea, poate, lumea mă consideră schizofrenică, pentru că am o...

S.-M.S: *O intensitate aparte a trăirii.*

A.M.: Da, hai să-i spunem așa. Tu ai spus foarte intelectual lucrul acesta... Da, poate fi și așa.

S.-M.S: *În ce măsură ați înscris intensitatea trăirii în tensiunea textului?*

A.M.: Am scris demult că, pentru mine – bine, asta e o prostie, atunci când am scris-o mi s-a părut mișto, dar pe urmă am considerat-o o prostie –, scrisul e un act sexual. Adică acolo, pe hârtie, eu joc, trăiesc toată nebunia iubirii, a erotismului, pentru că sunt două lucruri diferite, a plăcerii... Plăcerea, de la Barthes încoace, de fapt, dintotdeauna, este foarte importantă. Este foarte important să îți placă ce scrii, în altă ordine de idei. Dacă nu îți place, atunci intervine o legătură a ta cu scrisul inimaginabilă.

S.-M.S: *Este bine să nu îți placă?*

A.M.: Nu, nu e bine. Dacă nu îți place, faci altceva, arunci textul. Dar pornești cu ideea plăcerii textului. Acum vorbesc ca Barthes... Tocmai de aceea, am fost foarte apropiată de muzică, de muzica care mi-a plăcut, de muzică bună, de muzica adevărată. Poezia are foarte multă muzică în ea. La un moment dat, scriam că mi-ar plăcea să sparg poezia, să nu mai aibă melodie, să nu mai aibă rimă, ritm nu. Ritm trebuie să aibă, dar un ritm subtil, interior, pe care să-l ghicească criticul literar, nu altcineva. Criticul trebuie să rezoneze total cu autorul, cu scriitorul, iar talentul criticului iese la iveală în timp. Criticul simte literatura. A simți nu presupune doar simțuri, aici intră și cunoștințele, și rațiunea, absolut tot. Posibilitatea ta de a te raporta la text. În momentul acela, ești un om complet, nu ești oarecine. Criticul literar, mă refer. Stau să mă gândesc dacă a fi critic literar nu e mai mult decât a fi teoretician literar. Pentru că în critica literară ai nevoie și de teorie, de o bază largă de informații în care introduci cunoștințele pe care le iei din ceea ce citești. Îmi amintesc un citat din Lotman, care zicea că cei mai mulți biți informaționali pe care îi conține un text literar nu sunt alcătuiți din informațiile mai mult sau mai puțin științifice care intervin în el, ci sunt dați de tensiunea textului. Hai să mă refer la poezii de la noi, am citit multă poezie de-a lungul vieții, trebuie să ai multă subtilitate morală să poți să realizezi nu numai tensiunea textului, ci și dacă textul este cu adevărat un text care să îți provoace și nebunie, și plăcere, și viziune asupra lumii, o oarecare gândire asupra existenței, ce responsabilități ai

față de aceste trei lucruri, un sentiment al datoriei... Hartmann spunea că metafizica reprezintă ceea ce este mult prea omenesc. Să spui așa ceva presupune, zic eu, că numai morala este mult prea omenească. Și aceasta este singura metafizică care ne aparține, de aceea nu putem rezona cu metafizica gândirii asiatice, pentru că luptă împotriva moralității, pentru aneantizarea ei. Acolo lupți să te retragi, să stai cu tine însuși, te gândești la nemurirea sufletului... Acum m-am convins și de faptul că un creștin autentic nu iubește concret, pe cineva, un creștin autentic iubește tot, dar de la distanță. Credeam că în Orient nu există metafizică, că în creștinism da, și până la urmă am ajuns la concluzia că cele două gândiri se întâlnesc, mă refer la creștinismul de după Hristos. Iubirea este un ideal constrângător. În creștinism trebuie să iubești tot, de la firul de iarbă, la șobolani, până la... Este foarte greu și foarte ușor, în același timp. Trebuie să fii sănătos. Greul este ca tu să îți fii exemplul personal. Adică, să nu vrei nimic pentru tine.

S.-M.S: *Și să nu aștepti nimic în schimb.*

A.M.: Da, este adevărat. Acestea sunt lucruri foarte complicate. Până la urmă, lumea se va întâlni într-un punct în care se va vedea că dezinteresul față de lume este egal cu interesul față de lume, față de lumea în care trăiești. Sunt un pic dezamăgită de lucrul acesta.

S.-M.S: *Printre altele, s-a spus despre poezia dumneavoastră că este viscerală. Sunteți de acord cu această etichetă?*

A.M.: Nu, o prostie. Nu știu ce-i aia visceral. Da, am avut probabil accente mai acute... recunosc că am greșit, dar nu e viscerală poezia mea, cel puțin în totalitatea ei. Pentru că îmi place muzica, și nu orice muzică, cred că frazele mele sau versurile mele transcend biologicul. Așa cred, altfel nu aș fi mizat foarte mult pe muzică, pe ritmul interior, pe plăcere. Plăcerea nu este animalică. Numai prin transcenderă poți ajunge dincolo, iar eu mult timp am vrut să ajung acolo.

S.-M.S: *Tot în Jurnal mărturisiți că v-ați propus să nu experimentați nimic în poezie. Să vă scrie poezia pe dumneavoastră, nu vice-versa. Ce înseamnă acest lucru, că nu aveți tehnică în poezie?*

A.M.: Nu știu ce este a experimenta, de fapt. Dacă este ce a făcut Foartă, eu pot să spun că nu înțeleg nimic din text. Dacă e ceea ce a făcut Celan, atunci da. E un experiment, un lucru pe cuvânt, pe limbaj, teribil, care pe mine m-a impresionat foarte tare. Nu numai el. Și alți poeți mari. În general, ajungi la final să vezi că poetul respectiv, care a făcut și experiment, în deplină cunoștință de cauză, spune ceva, cade în semnificat. Asta am observat și la Ezra Pound, *Cantos*-urile lui sunt un fel de poeme enorme, fără sens, dar la sfârșit cade în semnificat, iar sfârșiturile sunt splendide.

S.-M.S: *V-ați declarat în repetate rânduri comunistă. „Toți comuniștii sunt leneși și sunt de dreapta”, scrieți în Jurnal. Să fii comunist poate reprezenta un privilegiu?*

A.M.: M-am cam jucat puțin, numai că eu nu cred în stânga și dreapta, deși am spus că toți comuniștii sunt de dreapta. Cred că toți suntem și de stânga, și de dreapta, în anumite momente. Chiar și politica unui stat, unui sistem, trebuie să fie și de stânga, și de dreapta. Nu poate să fie numai una sau numai alta, nu există așa ceva. Comunismul este o utopie, știm cu toții acest lucru. Orice intelectual își construiește utopii. Un intelectual autentic nu poate trăi în afara utopiei. Începând cu Platon, cu *Republica*. Doar nu se joacă la nivelul genunchiului de broască. Nu înseamnă că nu știe, în același timp, că utopia e utopie. Este o construcție a lui și numai a lui, nu poate să o impună cu sila pe gâtul altuia, pentru că nu toți au aceeași educație și, din cauza asta, nu toți au același fel de înțelegere. De obicei, intelectualii propun în utopii lucruri bune, organizate, cu sens, care să aducă bunăstare cetății sau sistemului respectiv. Dar dacă nu ai educație, nu ai sănătate, nu ai părinți, nu ai afecțiuni din partea părinților, nu ai afecțiuni din partea nimănui, nu prea poți să înțelegi ce spune un intelectual în utopia lui. De ce poezi să fie dați afară din cetate? O să înțeleagă cineva asta? În fine, eu am înțeles, cu timpul, nu de la început. Toți vom înțelege, dacă suntem educați și dacă ne cunoaștem limitele. Pentru asta trebuie să te introspecți, să vorbești cu tine însuși, să te angajezi într-o luptă corp la corp cu lumea, cu gândirea, să vezi cu ochii tăi cum se prăbușesc poduri, se prăbușesc și utopii, și sisteme politice, țări... se prăbușesc toate, până la urmă. Și atunci începi să relativizezi, să te relativizezi, să îți relativizezi gândirea și să pornești așa mai departe, nu altfel. Ei, se pare că în poezie am fost comunistă în sensul că am vrut ca poezia mea să fie... nu am vrut să fie o utopie, numai la asta nu m-am gândit. Dar simt că nebunia cu care am scris-o a fost atât de mare încât s-a autodistrus poezia mea. Am vrut să mi-o bag pe gât mie însămi, nu altcuiva – mai știi dacă nu și altcuiva? –, dar s-a autodistrus pentru că era un sistem utopic. Adică eu voiam plăcere, voiam să-mi reconstruiesc viața în scris. Pentru că nu aveam viață normală. Îmi doresc totul, deși știam că e foarte greu, și am luptat pentru asta, deși nu conștient, am luptat cu toată ființa mea. A fost foarte greu, și să mai trăiești și atâția ani și să fii tot timpul bolnav și totuși să mai lupti, să îți demonstrezi ție una, alta... Nu știi să explic de ce am făcut-o. Probabil așa mi-am putut justifica scrisul.

S.-M.S: *După publicarea Operelor complete la editura Charmides, în 2015, ați lansat ideea că nu veți mai scrie. Totuși, Soldat. Umbre ale trecutului pe câmpul de luptă conține texte inedite. Este și acesta un joc, aveți nevoie de negarea necesității scrisului pentru a atinge vârful intensității în poezie?*

A.M.: Toată viața m-am jucat cu chestia asta, că n-o să mai scriu. După prima carte, *Sânge albastru*, am zis că n-o să mai scriu. Tot timpul am zis așa. Și știu că odată stăteam la masă, în grădina Uniunii Scriitorilor, era și Dinu Flămând, mai erau și alții, și eu tot spuneam că n-o să mai scriu după nu știu ce carte. Ceilalți se uitau foarte suspicioși la mine și atunci a intervenit Dinu, care e un intelectual fin, a zis „Lăsați-o în pace. Ea crede, intim, acum, acest lucru. Treaba ei ce face după aceea.” Și atunci m-am liniștit. Acum, că eu am scris și după *Opere complete...*, după cele 1500 de pagini, m-am gândit ce o să mai scriu. Și s-a întâmplat o chestie, probabil creierul meu mai avea nevoie de o chestie, de o proiecție de-a mea în lumea reală, pe care s-o pot consemna în scris, și s-a întâmplat acest lucru. Bineînțeles că totul a fost în mintea mea, zic eu. Nu chiar totul. Cartea cuprinde reeditarea *Jurnalului*, cu textele lui Livius Ciocârlie, pe care le-a scris dumnealui atunci când a citit cartea, acum vreo șase-șapte ani, pentru că astea nu erau în Charmides, și am continuat jurnalul cu vreo opt pagini. Jurnalul meu nu e un jurnal autentic, dacă ai observat. Nu vreau să mă compar cu Pessoa, dar nu e un jurnal în care consemnez ce mi se întâmplă, deși am date acolo. Dar eu spun în jurnal ce gândesc, ce am gândit de-a lungul vieții, cum am interpretat ceea ce mi s-a întâmplat, știu că am scris despre handicap, că numai handicapații pot fi revoluționari, despre nonconformism, că totul începe de jos în sus, nu de sus în jos... atâtea lucruri, cum văd eu scrisul, cum intru într-o pădure întunecată și cum merg înainte, cu toată teama de a întâlni o fiară... *Jurnalul* a pornit tot din nebunie, pentru că are multe părți care frizează nebunia, care frizează bunul simț. Am trecut de bunul simț. De altfel, acum, la sfârșitul vieții, sunt sigură că bunul simț ne duce numai la rău. Așa, în societate, treacă-meargă. Și aceea este o cunoaștere asumată a ceea ce e în jurul tău. Dar bunul simț care te duce la moderație, la pace... nu există așa ceva. Toate legile fizicii, ale chimiei, ale universului sunt împotriva bunului simț. Nu cred în bun simț. Am mai scris partea aceea de poezie, care nu este cea mai fericită carte a mea. Nici nu știu dacă am vreo carte împlinită cu adevărat, poate am poeme. Nu pot fi obiectivă față de mine însămi. Dacă sunt obiectivă, spun „Poezia mea nu e bună.” De aceea, am numit totul SUBPOEZIE.

S.-M.S: *Care sunt poeziile tineri pe care îi citiți cu plăcere?*

A.M.: Sunt mulți. Tot ce îmi dau editurile, ce mai primesc, citesc. Sunt mulți poeți tineri foarte buni. Am fost odată la Facultatea de Litere, unde am avut o lectură, la cursul domnului profesor Eugen Negrici, împreună cu Abăluță. Și nu știu cine, o doamnă, a zis așa: „Tinerii scriu toți într-un singur fel.” Îmi amintesc că am avut o reacție: „Da, e adevărat, dacă mergem în China, ni se par toți chinezii la fel. Dar dacă am fi chinezi, noi înșine, ne-am da seama ce diferență există între noi.” Mă refeream la înfățișare.

Poeții tineri sunt foarte diferiți. Nu pot fi băgați într-o oală și amestecați, mai ales că acum au trecut niște ani și fiecare s-a afirmat. Deocamdată, zic eu, n-au reușit să se afirme atât de mult cum am reușit noi până la vârsta de patruzeci de ani. Sau poate că nu e cazul să mai pretind așa ceva. Acum știu că suntem în post-adevăr, am trecut și de post-umanism, și de post-modernism, și de tot. Ce să mai pretind eu în cazul acesta? Noi eram în plin adevăr, în plin comunism, în plină nebunie... Eram împinși de la spate de partid... Mă rog, nu toți scriam despre partid. Foarte puțini au scris, dar eram acolo, lângă, și știam ce facem, știam că nu trebuie să scriem

despre partid dacă vrem să ne păstrăm demnitatea. Mă mir că foarte puțini literați, în vârstă, dar și mai puțin în vârstă, nu se gândesc astăzi la posteritate, la memoria lor, pentru copiii lor, la demnitate, la onestitate și așa mai departe.

S.-M.S: Au fost perioade în comunism când nu ați putut publica?

A.M.: Da, bineînțeles. Din 1983 până în 1990 nu am publicat nici măcar un rând. Și nici nu am avut voie să semnez. De ce? Pentru că m-am căsătorit cu Sergiu Filip, care ieșise din închisoare. El nu a putut publica și, pentru

că avea o boală psihică gravă, nu a suportat stresul de a fi mereu adus la editură pentru a i se spune „Vino săptămâna viitoare.” Asta a ținut doi ani. După doi ani, s-a legat cu lanțul de gardul Uniunii Scriitorilor și a stat acolo. Nu știu cât timp, eu eram plecată la Târgu Mureș, el a avut eleganța să mă trimită de acasă, să nu-mi spună ce urma să facă, ca să nu mă implice. Cineva a trecut totuși pe lângă el, i-a spus repede lui Traian Iancu despre ce era vorba, Traian Iancu a coborât, a chemat secția de poliție care era foarte apropiată, Secția 1, au venit și l-au băgat în arestul poliției. Am înțeles că l-au bătut chiar cu lanțul cu care se legase, l-au ținut acolo vreo săptămână, după care l-au trimis la Rahova, unde a stat trei luni. În afară de Gheorghe Ursu, nu am întâlnit niciun disident al cărui nume să fie pronunțat în presă, care să fi făcut închisoare. S-a practicat, desigur, oarecare teroare asupra lui Goma, nu știu Dorin Tudoran dacă a suportat așa ceva, nu știu decât de Sergiu că a făcut închisoare, dar el era bolnav psihic, de fapt. Nu știu cât la sută din gestul lui a fost nebunia de a fi orgolios și de a sări peste propriul lui context, pentru că el era complet necunoscut... Orgoliul este un lucru frumos, un lucru bun, dacă este îndreptat nu spre puterea care decide asupra vieții oamenilor, ci asupra vieții tale. Din cauză că era necunoscut nu a fost luat în serios, dar închisoare a făcut serios. După ce a ieșit din închisoare, m-am măritat cu el. Și nu am mai putut publica deloc, până în '89, când am scos *Var*, pentru că voiam să plec în Occident și am vrut să mă duc cu volumul *Var* după mine. Pe Sergiu l-am ajutat să publice *Poeme sororale*, în 1987, la Cartea Românească, știu că a scris și domnul Manolescu despre el, într-o cronică în care a scris și despre prima carte a lui Cristian Popescu, *Familia Popescu*. A scris foarte bine despre Sergiu, apoi nu știu ce s-a întâmplat între ei doi, probabil o discuție. Sergiu, care începuse deja tratamentul pentru boala respectivă, i-a explicat domnului Manolescu, însă nu știu ce, că nu am fost de față, mi-a povestit el, după care domnul Manolescu, în loc să îl ajute să explice ce s-a întâmplat, l-a dat afară din sala de cursuri de la facultate. După aceea Sergiu a renunțat la orice fel de posibilitate de a se exprima. A renunțat să mai lupte, să mai vorbească, să mai facă orice, iar acum scrie din păcate carte după carte, chestii incontinente. La început era talentat, dar nu a avut dorința de a-și sparge poezia, de a lăsa loc liber între fragmente, pentru a putea noi vedea ce luptă s-a dat de la un fragment la altul, în limbaj, în creierul lui, în ființa lui.

S.-M.S: *Să revenim la poezia dumneavoastră și la cea de dată recentă. Într-unul dintre volume, scrieți: „Moartea mea va schimba structura lumii.” Îmi place mult acest vers. Fără intenția de a propune o ierarhie, credeți că se poate vorbi astfel despre poezia tinerilor de astăzi, că moartea ei ar schimba structura lumii?*

A.M.: În primul rând, nici n-ar fi cazul ca tinerii să mai facă așa ceva. Pentru că poezia lor a venit într-o structură de „post” – post-modernism, post-umanitate, post-adevăr, post-, post-, post-... S-au relativizat toate. Între timp, venise „gândirea slabă” a lui Vattimo, câte lucruri s-au întâmplat, câte lucruri s-au schimbat în gândirea despre artă, despre lume, despre politică, despre tot. Tinerii îmi plac, dar atât. Îmi provoacă o anumită plăcere, nu plăcerea aia mare pe care mi-o dă, de pildă, utopia revenirii la sine sau utopia desprinderii de sine. E mult experiment, sunt și care nu experimentează... Mi-a plăcut Marius Ianuș foarte tare la început, apoi, fiind bolnav, s-a prăbușit, acum nu mai dă nimic în poezie, primele trei cărți rămân. Sociu mi-a plăcut, îmi place, dar nu așa de tare... Nichita îmi place și acum, pentru că ne-a dat voie să intrăm în timpul poeziei lui. În partea de timp care s-a creat între etapele lui poetice. Era genial în poezie. Ultima carte, *Noduri și semne*, e ininteligibilă și, precum Ezra Pound în *Cantos*-uri – bine, nu la același nivel –, are patru versuri care cad în semnificat, restul e ininteligibil. Asta îmi place. Sunt fragmente și ne-a lăsat și timp. Timpul este chiar în ininteligibilitatea respectivă. Tinerii și cu mine ne-am influențat reciproc, poate. Felul meu de a fi este evolutiv, eu am evoluat tot timpul, mă gândesc, am tot felul de probleme pe care mi le spun, le rezolv singură, nu mă duc să citesc altora ce scriu, să le spun ce se întâmplă, nici cu Alexandru nu am discuții metafizice. Și atunci singură trebuie să ajung la o concluzie. Nu neapărat m-am luat eu după tineri, cum sugerează Al. Cistelean în *Prefața la Operele complete*. De la început eu am avut o problemă biologică, care să transcendă în spirit, în inteligență, în rațiune. Și atunci am evoluat și eu. Oricum așa fi evoluat. Creierul meu mi-a dat această posibilitate.

S.-M.S: *Care a fost cea mai mare bucurie a vieții?*

A.M.: Alexandru.

S.-M.S: *Cea mai mare tristețe?*

A.M.: Multă, foarte multă tristețe.

S.-M.S: *Cea mai mare teamă?*

A.M.: De boală. De moarte, acum. Nu, moartea nu, felul în care voi ajunge la ea.

S.-M.S: *Ce așteptați acum?*

A.M.: Moartea. Și felul în care voi ajunge la moarte.

(iunie, 2020)

